

Soru: Stoksuz satış (dropshipping) caiz midir?

KISA FETVA

Stoksuz satış (Dropshipping) işleminde satıcı, kendi stoğunda bulunmayan bir malı satmaktadır. Bu satış şeklinin meşruiyeti tedarikçi firma ile satıcı arasında bir anlaşmanın varlığına bağlıdır. Tedarikçinin satıcıya stoğunda bulunan ürünleri satması için yetki verdiği dair yapılan bir anlaşma varsa ikisi arasındaki ilişki ücretli vekalet olacağından böyle bir uygulama caizdir. Buna göre satıcının ürünü müşteriye satarken üzerine koymuş olduğu kâr vekalet ücreti olur. Ancak taraflar arasında böyle bir anlaşma bulunmaması halinde ise satıcı, kendi mülkiyetinde olmayan bir malı satmış olacağından “stoksuz satış” caiz olmaz.

FETVA

Yeryüzünü imar etmeyi, meşru yoldan rızık kazanmayı emreden Allah Teala faizi haram alışverişi ise helal kılmıştır.¹ Alışverişin esaslarını beyan eden İslam, akit sürecinde ortaya çıkacak muhtemel anlaşmazlıkların önüne geçebilmek için de belli şartlar tayin etmiştir. Bu bağlamda karşılıklı rızanın varlığı, ücretin belli olması, malın miktarının ve özelliklerinin bilinmesi, bayının malı teslimine muktedir olması gibi şartlar bu mana gözetilerek İslam tarafından belirlenmiştir. Ayrıca malın satıcının mülkiyetinde olması ve onun tarafından kabzedilmesi de (teslim alınması) alışverişin caiz olması için gerekli şartlardandır. Günümüzde yaygın olan alışveriş şekillerinden biri olan stoksuz satışta (dropshipping) satıcı kendisinde bulunmayıp tedarikçi firmanın stoğunda mevcut olan malları üzerine kâr ekleyerek müşteriye arz etmekte, sipariş edilmesi halinde ise tedarikçi firma tarafından doğrudan müşteriye gönderilmesini sağlamaktadır. Bu yazıda bir ürünün mülkiyetine sahip olunmadan satışının söz konusu olduğu stoksuz satışın (dropshipping) fikhî niteliği ve cevaz durumu değerlendirilecektir.

Kişinin Mülkiyetinde Olmayan Malı Satması

Kişinin mülkiyetinde olmayan bir malı satması caiz değildir. Zira Hakîm b. Hizâm (r.a) Allah Rasûlü'ne ﷺ “Bazı insanlar benden, sahip olmadığım malı onlara satmamı istiyorlar. Onlara satış yapıp daha sonra çarşıdan o malı satın alarak onlara teslim edeyim mi?” diye sorunca Rasûlullah ﷺ, “Yanında olmayan malı satma”² buyurmuştur. Fukaha, Allah Rasûlü'nün “لا تبع ما ليس عندك/Yanında olmayan malı satma” ifadesinden kişinin mülkiyetinde olmayan bir malı satmasının caiz olmadığı hükmünü çıkartmıştır.³ Buna göre kişinin kendine ait olmayan bir malı satması daha sonra ona malik olsa da caiz değildir.⁴

Yalnız Hanefî fukahası, caiz olmamasına rağmen bir şahsın başkasının malında onu satma gibi tasarrufta bulunması (بيع الفضولي/Fuzûlînin satışı) durumunda akdin mal

¹ Bakara, 2/275. وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

² Bkz. Tirmizi, Buyû', 19 (Hadis No: 1232). عَنْ حَكِيمِ بْنِ جَرَامٍ قَالَ قَالَ أَنْتَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ يَا نَبِيَّ الرَّجُلُ « يَا نَبِيَّ مَنْ لَيْسَ عِنْدَكَ » يَسْأَلُنِي مِنَ الْبَيْعِ مَا لَيْسَ عِنْدِي أَبْتَاعُ لَهُ مِنْ السُّوقِ ثُمَّ أبيعُهُ ؟ قَالَ « لَا تَبِعْ مَا لَيْسَ عِنْدَكَ »

³ Bkz. Alî er-Rabbânî, *Câmiu't-Tirmizî ve'l-Mezhebu'l-Hanefî* (Karaçi: Mektebetu Rabbâniyye, 2020), 4/569.

⁴ Bkz. Fahrüddîn Osman b. Ali ez-Zeyla'î, *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik* (Mısır: Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, 1897), 4/25.

sahibinin onayına bağlı olarak münakid olacağını (mevkuf) söylemektedir. Buna göre, mal sahibi dilerse alışverişi onaylayarak ürünü satın parayı alır; isterse de akdi iptal eder. Ancak sonradan verilen bu iznin geçerli olabilmesi için ürün mevcut olmalı ve tarafların alışverişe ehliyetli olma halleri devam etmelidir.⁵

İmam Şafî'den bu noktada iki görüş nakledilmiştir. Kavlı kadiminde Hanefilere muvafakat eden İmam Şafî kavlı cedîdde ise söz konusu akdin batıl olacağını söylemektedir ki mezhebin sahih olan görüşü de budur.⁶

Satıcı Tarafından Henüz Kabzedilmeyen (Teslim Alınmayan) Malın Satışı

Kişinin henüz kabzetmediği malın satışı konusu fukaha arasında tartışmalı meselelerden biridir. İbn Ömer (r.a) bu noktada başından geçen bir olayı şu şekilde aktarmaktadır: “Çarşıdan zeytinyağı satın almıştım. Alışverişi bitirdiğimde bir adam geldi ve güzel bir kâr vererek yağları satın almak istedi. Ben de elini tutup alışverişi onaylamak isterken arkadan birisi kolumu tuttu. Döndüğümde Zeyd b. Sabit'i (r.a) karşımda gördüm ve bana şöyle dedi: ‘Onları devene yüklemedikçe satma. Allah Rasûlü ﷺ tacirlerin, malları develerine yüklemekten aldıkları yerlerde satmalarını yasakladı.’”⁷

İmam Muhammed⁸ (r.a) ve İmam Şafî⁹ (r.a) söz konusu hadis-i şerifin umumi yasağından hareketle menkul veya gayr-ı menkul olması fark etmeksizin kişinin satın alıp da henüz kabzetmediği malı satmasını caiz görmemişlerdir.

İmam- Azam Ebu Hanife ile İmam Ebu Yusuf ise, kabz edilmeyen malların satışının yasaklanmasının sebebini malın müşterinin eline geçmeden helâk olması (yok olması/zarar görmesi) suretiyle onun zarara uğraması olarak ifade etmişlerdir. Gayr-ı menkul malların ise helâk olması nadir olduğundan bu tür mallar onlara göre söz konusu yasağın dışındadır.¹⁰

Buna göre kişinin mülkiyetinde olmayan bir malı satması mutlak olarak caiz değilken, satın alıp da henüz kabzetmediği malları satması hususunda ihtilaf vardır. İmam Ebu Hanife ve İmam Ebu Yusuf gayr-ı menkullerin kabzedilmeden satışına cevaz verirken menkul mallar hususunda İmam Şafî ve İmam Muhammed ile aynı görüştedirler. Onlar ise menkul olsun ya da olmasın mutlak olarak kabzedilmeyen malın satışını caiz görmemektedirler.

Stoksuz Satış (Dropshipping)

⁵ Burhanuddîn el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî* (Karaçi: Mektebtu'l-Büşrâ, 2021), 3/130-131.

⁶ Ebu Zekeriyya Muhyiddîn b. Şeref en-Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb* (Kahire: İdâratu'l-Tibâati'l-Müniriyye, 1928), 9/259.

⁷ Ebu Davud, Büyu' (İcare), 65 (Hadis No: 3499). عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: ابْتِغَتْ زَيْتًا فِي السُّوقِ فَلَمَّا اسْتَوْجِبْتُهُ لِنَفْسِي لَقِيَنِي رَجُلٌ فَأَعْطَانِي بِهِ رُبْحًا حَسَنًا فَأَرَدْتُ أَنْ أَضْرِبَ عَلَى يَدِهِ فَأَخَذَ رَجُلٌ مِنْ خَلْفِي بِبِرَاعِي فَأَلْتَقْتُ فَإِذَا رَيْدٌ بِنُ ثَابِتٍ فَقَالَ لَا تَبِغْهُ حَيْثُ ابْتِغَيْتَهُ حَتَّى تَحْوِزَهُ إِلَى رَحْلِكَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى أَنْ تُبَاعَ السِّلْعُ حَيْثُ تُبْتَاعُ حَتَّى يَحْوِزَهَا التَّجَارُ إِلَى رَحْلِهِمْ.

⁸ el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, 3/111.

⁹ Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdülkerîm el-Kazvîni er-Râfiû, *Fethu'l-Azîz bi Şerhi'l-Vecîz (eş-Şerhu'l-Kebîr)* (Dâru'l-Fikr, ts.), 8/414.

¹⁰ el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*, 3/111.

Stoksuz satış (Dropshipping) sisteminde satıcı, sanal mağazasında kendi stoğunda olmayan ancak tedarikçi firmaların stoğunda bulunan bir ürünü, üzerine kendi kârını ekleyerek satışa sunmaktadır. Müşteri satın alma işlemini gerçekleştirdiğinde dropshipping hizmeti veren mağazalar ürünü doğrudan tedarikçiden müşterinin adresine göndertir.¹¹ Söz konusu muamelenin cevazına dair değerlendirmede bulunmadan önce tedarikçi firma ile satıcı arasındaki muamelenin fikhî niteliğine vâkîf olmak gerekir. Tedarikçi ile satıcı arasındaki ilişki muamelenin zahirine bakılarak bey' (satım akdi) olarak değerlendirildiğinde satıcı henüz sahibi olmadığı malı, başkasına satmaktadır. Buna göre tedarikçi firma ile satıcı arasında herhangi bir sözleşme olmaması halinde böyle bir satışın yapılması caiz değildir. Zira burada satıcının, hem tazmin sorumluluğuna girmeyen malı satması hem de piyasada ürünü bulamaması halinde müşteriyi zarara uğratma ihtimali söz konusudur. Bunu, fuzulinin akdi olarak değerlendirmek de mümkün değildir. Çünkü fuzulî, belli bir şahsın malını ondan izinsiz bir şekilde satmaktadır. Söz konusu uygulamada ise belli bir şahsa ait olan bir mal değil, herhangi birinin mülkiyetindeki bir mal satılmakta daha sonra piyasadaki araştırılıp bulunmaktadır.

Tedarikçi firma ile satıcı arasında ürün temini noktasında bir anlaşma bulunması halinde ise sistemi ücretli vekalet olarak değerlendirmek mümkündür. Zira söz konusu işlemde tedarikçi firma ile satıcı arasında bir anlaşma yapılmakta ve bu anlaşma doğrultusunda satıcı, tedarikçinin deposunda bulunan ürünü satmakta ve onu sattığına dair tedarikçiye haber göndererek ürünün müşteriye transferini sağlamaktadır. Bu noktada adeta tedarikçi, satıcıya kendi deposunda bulunan belli ürünleri satma noktasında vekalet vermiş gibidir. Vekaleti ücretsiz bir şekilde yapmak caiz olduğu gibi ücret karşılığında yapmak da caizdir.¹² Ancak ücretli vekaletin sahih olabilmesi için, akdin konusu bir iş (amel) olmalı veya menfaat olacaksa belli bir süre ile sınırlandırılmalıdır.¹³ Zikredilen şartların yerine getirilmesi halinde vekil anlaşmada belirlenen ücreti hak eder. Aksi halde akit fasit olduğundan vekil, belirlenen ücreti değil; ecr-i misil hak eder.¹⁴

NETİCE

Stoksuz satış (Dropshipping) işleminde satıcı, kendi stoğunda bulunmayan bir malı satmaktadır. Bu satış şeklinin meşruiyeti tedarikçi firma ile satıcı arasında bir anlaşmanın varlığına bağlıdır. Tedarikçinin satıcıya stoğunda bulunan ürünleri satması için yetki verdiğine dair yapılan bir anlaşma varsa ikisi arasındaki ilişki ücretli vekalet olduğundan böyle bir uygulama caizdir. Buna göre satıcının ürünü müşteriye satarken üzerine koymuş olduğu kâr vekalet ücreti olur. Ancak taraflar arasında böyle bir anlaşma bulunmaması halinde ise satıcı, kendi mülkiyetinde olmayan bir malı satmış olduğundan “stoksuz satış” caiz olmaz.

¹¹ Bkz. Cemil Liv, “Stoksuz E-Satış (Dropshipping) Modelinin İslam Hukuku Açısından Tahlili”, *Hitit İlahiyat Dergisi* 22/2 (Aralık 2023), 573.

¹² Bkz. Muhammed Emin İbn Abidin, *el-'Ukûdud-d-dürriyye fî tenkihi'l-Fetâvâ'l-Hâmidîyye* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2008), 1/618.

¹³ Muhammed Hâlid el-Atâsî, *Şerhu'l-Mecelle* (Mektebetu Reşîdiyye, ts.), 4/445.

¹⁴ Hocaeminefendizâde Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2010), 3/523.